

Annona Nova XI.
A Kerényi Károly Szakkollégium évkönyve

Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar
Kerényi Károly Szakkollégium
Pécs, 2020

Szakmai lektorok:

András Csaba, Bagi Zsolt, Barabás Gábor, Boros Julianna,
Bosák Levente, Hornyák Árpád, Maczelka Csaba,
Milbacher Róbert, Pilkhoffer Mónika, Sári B. László,
Tuboly Ádám, Zsidó András Norbert

A kiadvány a Nemzeti Tehetség Program támogatásával jött létre
NTP-SZKOLL – 19-0050

Kiadó: Kerényi Károly Szakkollégium
Felelős kiadó: András Csaba

Szerkesztő
Kömüves Dániel

Olvasószerkesztők
Csabay István, Fenyő Dániel, Flach Richárd, Ignác Ágoston,
Kiss Georgina, Ónya Balázs, Radnai Dániel Szabolcs, Szabó Bianka,
Zsupos Norbert

Borítóterv
Simor Kamilla

Borítófotó
Heiter Bence

Tördelés
Vértesi Lázár

Nyomdai kivitelezés
Virágmandula Kft.

ISSN: 2061-4926

© A szerzők, 2020
© A szerkesztők, 2020

Minden jog fenntartva.

Tartalomjegyzék

Bozsoki Petra: Előszó	7
Tér	13
Bevezető	15
Berger Viktor: A köd térélménye	19
Csabay István: A társadalmi nyilvánosság politikai ereje a XVIII. századi Lombardiában. Az <i>Il Caffè</i> folyóirat politikai programja és hatalomgyakorlási stratégiái	29
Radnai Dániel Szabolcs: „Ennél kellemetesebb vidék nem csak házánkban, de egész Európában sincsen.” A földrajzi tér nemzetiesítése 19. századi Balaton-útikönyvekben	47
Orsós György: A lokalitás és nemzetállam-építés Pécsen és Szarajevóban az utcanevek változásainak tükrében	65
Várdai Levente: Leventeképzést végző cserkészcsapatok. A cserkészlevente keret létszáma, kiterjedése és szabá- lyozása a cserkész irattár forrásai alapján	77
Lukács Laura Klára: Hergé párhuzamos földrajza. Világ- alkotás és geopolitika a Tintin-képregényekben	91
Karácsonyi Krisztina: Nyelvi ideológiák és a romani nyelv (használatának) terei egy baranyai falu oláh cigány közösségében	105
Történelem és társadalom	123
Bacsa Ildikó Eszter: Nőideálok a magyar filmhíradókban (1945–1949)	125
Ignác Ágoston: Salamon király Szent Györgynek tett fogadalma	141

Raposa Vivien Kitti: Keresztény, nemzeti, antiszemita jelszavak nevében. A Turul és Emericana pécsi korporációinak tevékenysége a Pécsi Erzsébet Tudományegyetemen a Horthy-korszakban	153
Kömüves Dániel: A társadalom szubjektív reprezentációi két pécsi vállalkozás tükrében	169
Recenziók	185
Jaksa Csaba: Class struggle instead of racial struggle – Asad Haider, <i>Mistaken Identity: Race and Class in the Age of Trump</i> (London: Verso, 2018)	187
Ónya Balázs: Variációk igazságra – Kocsis László, <i>Az igazság elméletei</i> (Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2018)	199
Rezümék	211
A Kerényi Károly Szakkollégium tagjai a 2019/2020-as tanévben	223
A Kerényi Károly Szakkollégium mentorai a 2019/2020-as tanévben	224

Leventeképzést végző cserkészcsapatok

A cserkészlevente keret létszáma, kiterjedése és szabályozása a cserkész irattár forrásai alapján

Bevezetés

A XX. század első felét nevezhetjük az ifjúsági mozgalmak virágkorának, hiszen ekkor Európa-szerte számos ifjúságnevelő intézmény alakult és bontakozott ki.¹ Civil, egyházi, illetve állami alapítású szervezetek tucatjai jöttek létre ekkor. A Horthy-korszakban számos ifjúságnevelő szervezet működött Magyarországon is. Ezek között kiemelkedett a leventeintézmény, melyet állami kezdeményezésre alapítottak meg 1921-ben. Kötelező jellege miatt a korabeli ifjúság jelentős hányada vett részt valamilyen módon a leventében. Bár kezdetben a fiú lakosságot érintette a leventekötelesség, a második világháború alatt a lányoknak is lehetősége volt önkéntes alapon csatlakozni a szervezethez. Így a korszak végére taglétszáma már 1 300 000 fő körül mozgott.²

A Magyar Cserkészszövetséget (rövidítése: MCSSZ) tekintetjük a korszak másik kiemelten fontos ifjúságnevelő szervezetének a maga 50.000 létszamos tagságával. A cserkészlet, bár az állam és egyházak támogatásával működött, társadalmi kezdeményezésként indult útjára 1912-ben. A politikai elit kiemelt szere-

---

¹ VITÁRI Zsolt, *A Hitlerjugend és Délkelet-Európa* (Budapest: Gondolat Kiadó, 2012), 9.

² BLASSZAUER Róbert, szerk., *Az IHNETOV munkanaplója: vitéz Bély Alajos vezérezredes Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból, 1941–1943* (Budapest: Petit Real, 2002), 15. jegyzet.

pet tulajdonított a cserkészetnek a konszolidáció, a vezetőképzés és a nemzetközi kapcsolatépítés terén. A szervezet programja nagymértékben megfelelt a kormányzat céljainak, így az első világháború lezárásakor még az a gondolat is felmerült részükről, hogy a kibontakozó cserkészmozgalmat „államosítsák” és formálják át saját érdekeik mentén. Végül azonban egy új, központi irányítással vezérelt intézmény felállítása mellett döntöttek, és így jött létre a leventeintézmény.

A leventeintézmény és az MCSSZ tagságának életkora nagyságrendileg megegyezett, így a korszakban a cserkészek és leventék tevékenysége számos szállal kapcsolódott egymáshoz. A leventeintézmény kialakulásától kezdve igyekezett adaptálni a Magyar Cserkészszövetség bevált gyakorlataiból. A két szervezet együttműködését példázza, hogy számos közös programot szerveztek, közös kiadványt is jegyeztek. Ismert, hogy voltak olyan cserkészek, akik leventekötelességüket cserkészcsapatoknál végezték. Őket nevezték a korszakban „*cserkészleventének*”. A két szervezet kettős tagságára a történeti munkák eddig még nem fókuszáltak, csupán említés szintjén utaltak rá.³ Számos kérdés maradt tisztázatlan: milyen szabályozások mentén végezhetett egy cserkészcsapat leventeképzést? Az MCSSZ tagságának mekkora részét érintette a kettős tagság? Az ország minden területén adott volt ez a lehetőség, vagy csak egyes területekre korlátozódott? Úgy gondolom, hogy a két intézmény kapcsolatrendszerének kiemelten fontos területe volt a kettős tagság, így érdemes e dolgozat keretei között a vizsgálat célkeresztjébe állítani ezt a kérdéskört.

Milyen források állnak rendelkezésre a két intézmény kapcsolatainak feltárásához? Az ún. *Levente-fond* – melyet a Hadtörténeti Levéltárban őriztek, és a leventeintézménnyel kapcsolatos iratok zömét tartalmazta –, megsemmisült a második világháború alatt. Így elsősorban a másik szervezet irattárára lehet hagyatkozni, melyet napjainkban a *Gödöllői Városi Könyvtár* (továbbiakban:

³ GERGELY Ferenc és KISS György, *Horthy leventéi: A leventeintézmény története* (Budapest: Kossuth Kiadó, 1976), 212–213.

GVK) kezel. A Magyar Cserkészszövetség 1913-1948 közötti időszakra vonatkozó levéltári anyaga érhető el a GVK-ban.⁴ A jól rendszerezett iratok között a raktári iratjegyzék alapján az 1927-1942 közötti időszakra, szinte minden évre vonatkozóan találhatóak itt „cserkész-levente” iratok. Ezek többségükben létszámi kimutatások, névsorok, statisztikai adatok, de különféle tervezetek, képzési útmutatók is találhatóak közöttük. Az iratok bár jól rendezettek, igen sporadikusak és hiányosak. A várakozás ellenére nem található itt minden cserkészleventére vonatkozó rendelet, kimutatás, statisztika. Országos viszonylatban éves kimutatás kizárólag az 1938-as évre érhető el.⁵ A hiányosságok ellenére nem kell lemondanunk a történeti rekonstrukcióról. A kettős tagság 1921-1939 közötti szabályozásának és mértékének változásairól a levéltári források vizsgálatával számos tanulság levonható.

A kettős tagság

Az MCSSZ és a leventeintézmény között hasonlóságokat lehet felfedezni, szellemiségüket tekintve lényegi különbségeket hordoztak, melyek az eltérő célkitűzéseikből adódtak. A leventeintézményt jellemezte, hogy kialakulásától kezdve adaptált a cserkészet módszertanából, felépítéséből, vezetőképzési rendszeréből stb. A leventeintézmény országos hálózatának kiépülése egy teljes évtized munkája volt. Az iskolán kívüli fiatalság elérésében az MCSSZ jókora segítséget nyújtott az állami ifjúságnevelő intézménynek azzal, hogy a saját országos szintű hálózatába tartozó leventeköteles cserkészek egy részét becsatornázták a leventébe.

⁴ A Magyar Cserkészszövetség iratállománya, 1948-as megszűnését követően különböző helyszíneken került tárolásra. Az Országos Levéltár rendezte és szakszerűen feltárta az iratokat, melyek száma a rendszerváltást követően – magángyűjtemények adományaitól – növekedésnek indult. 2004-ben MCSSZ saját kérését követően az iratállományát saját központjában tárolta. Kapacitáshiány miatt a gyűjtemény 2009-től a GVK gondozásában áll.

⁵ GVK P1359 78. doboz 92. tétel, 1938.

Ennek megvalósulására a cserkész-levente keretek létesítésében kettős tagsággal került sor. Az MCSSZ számos csapata élt a lehetőséggel, melyet a leventeintézmény saját történetéről szóló kiadványa is említ: „Különösen a Magyar Cserkész Szövetség csapatai állítottak fel leventeosztályokat. Ezeknek a tagjai leventekötelezettségüket a cserkész csapatokon belül teljesítik.”⁶

A két szervezet együttélésének része volt a kettős tagság. *Leventecserkészek, cserkészleventék*. Ezek a terminusok a korabeli kiadványokban és a sajtóban is meg-meg jelentek, melyek eredete a testnevelési törvénycikkben keresendő. Az 1921. évi LIII. törvénycikkkel az állam feladatai közé felvette az ország fiatal lakosságának testnevelési ügyét. Ezt két módon tudta biztosítani. Egyrészt az iskolai képzésben résztvevő fiatalok testnevelési képzését az intézmények keretein belül lehetett megoldani azzal, hogy megemelték a testnevelésórák számát. Ennek a keresztülvitele nem ütközött nagyobb nehézségbe, hiszen kiépült intézményi hálózat és képzett tanári kar állt rendelkezésre az iskolás fiatalság bővített képzésére. A két világháború közötti magyar valóságban azonban a fiatal lakosság meghatározó része hamar elhagyta az iskolát. Ennek a célcsoportnak az elérését és képzését tűzte ki a testnevelési törvény azon rendelkezése, miszerint az iskolán kívüli fiatalság számára leventeegyesületeket kell szervezni.

Az aktív cserkész tevékenység többnyire 18 éves korig tartott, ezt követően a cserkészcsapatok életében aktívan csak azok vettek részt, akik vezetői feladatokat láttak el. Mivel 21 éves korig szólt a leventeköteleesség, az a cserkész, aki befejezte tanulmányait, gyakran egy leventeegyesületben kellett, hogy eleget tegyen a testnevelési törvény által szabott feladatának, hiszen már nem járt közoktatási intézménybe. De ez a kérdés – más, a leventeegyesületek működéséhez elengedhetetlen tényezővel egyetemben – nem volt szabályozva az 1924. évi végrehajtási utasításig. A végrehajtási utasítás rögzítette, hogy: „Különös méltánylást érdemlő

⁶ TORNAY Károly, *A leventeintézmény története* (Budapest: Stádium Sajtóvállalat és Részvénytársaság, 1936), 88.

kivételes esetekben az Országos Testnevelési Tanács a testedzés terén rendkívüli érdemeket szerzett egyesületeknek megengedheti, hogy kötelékükben saját költségükön külön Levente-osztályt alakítsanak. [...] A Magyar Cserkészszövetség kötelékébe tartozó cserkészcsapatok ezzel az engedéllyel már e rendelet erejénél fogva bírnak.”⁷ Tehát a cserkészek egy részének lehetősége volt arra, hogy levente köteleességét cserkészcsapatokon belül teljesítse. Ez a gyakorlat hosszú időn keresztül – egészen 1939-ig – bevettnek minősült, a *Magyar Cserkész* 1936-ban például így tájékoztatta olvasóit: „Cserkészlevente. Aki nem jár iskolába – ahol kötelező testnevelési órák vannak – az 21. éves koráig leventeköteles abban az esetben is, ha valamelyik cserkészcsapatnak tagja. Levente köteleességének eleget tehet a cserkész saját cserkészcsapatában abban az esetben, ha csapatának a Magyar Cserkészszövetség által engedélyezett levente kerete van. Ha a cserkészcsapatnak nincs engedélye levente munkára (nincs levente kerete), abban az esetben a csapat leventeköteles tagjainak az illetékes Levente egyesületnél kell ezirányú kötelezettségüknek eleget tenniük.”⁸ Természetesen ebből nem következik, hogy minden cserkészcsapat élhetett, vagy élt volna ezzel a lehetőséggel.⁹

Cserkészlevente keret mérete és szabályozása

A cserkészlevente keret létszámára vonatkozóan az 1920-as évtizedből kizárólag 1927-re vonatkozóan van adatunk.¹⁰ Abban az évben 2000 főre volt tehető a kettős tagsággal bírók száma. Az 1930-as évekből 1937-re, 1938-ra és 1939-re található kimutatás arról, hogy mekkora méretet öltött a két szervezet kettős tagsága.

---

⁷ *Hivatalos Közlöny*, 1924. február 1. 3. sz. XXXII. évfolyam 27.

⁸ *Magyar Cserkész* 1936. október 15. 23.

⁹ *Hivatalos Közlöny*, 1924. február 1. 3. sz. XXXII. évfolyam 27.

¹⁰ ZUBER Ferenc, szerk., *Magyar Sport - Almanach 1927, Az Országos Testnevelési Tanács kiadása* (Budapest, Országos Testnevelési Tanács, 1928), 248.

Rögzítendő az a tendencia, hogy a cserkészleventék létszáma az idők folyamán növekedésnek indult, s 10 év alatt megnégyesződött. A cserkészcsapatok számára adható leventekeret létszámáról az Országos Testnevelési Tanács döntött. Ez a keretlétszám 1927 és 1939 között állandó maradt. „A cserkészcsapatok kötelékébe további megállapodásig összesen 10.000 leventeköteles ifjú vehető fel, községenként pedig a beszervezett leventék létszámának legfeljebb 20%-a.”¹¹ A területileg 20%-ban maximált arány arra szolgálhatott, hogy egyrészt a cserkészcsapatok taglétszáma ne növekedjen kizárólag a leventék miatt, másrészt, hogy minél több leventegyeseület jöjjön létre és ezzel az országos hálózat sűrűbbé váljon. Ugyanez a határozat teremtette meg annak a feltételét, hogy a cserkész vezetőképzéseken a leventeképzésre vonatkozó ismeretanyagot is elsajátítsák a leendő cserkészvezetők.¹² A vizsgált források utalás szinten sem említik, hogy miért ill. miért ekkora létszámban maximalizálták a cserkész-levente kereteket. Ennek hátterében az állhatott, hogy a cserkészlevente keretek tevékenységét ellenőrzés alatt tartották. Szemléken ellenőrizték, hogy a cserkészcsapatokban zajló leventeképzés ténylegesen megtörténik-e, illetve milyen színvonalon zajlik. A szemlék mellett vizsgálat alá került még az adott csapat felszerelése, vezetőinek képzettsége, a rendelkezésre álló képzési helyszín jellege és a kötelező adminisztráció.¹³

A cserkész irattárban elérhető kimutatásokból látszik, hogy több olyan cserkészcsapat is volt, aki saját programjaiba integrálva valósította meg a leventeköteles tagjainak kiképzését.¹⁴ Ha ezt nem megfelelően végezték, annak retorziója az volt, hogy a mulasztást elkövető cserkészcsapatotól elvették a leventekeretét. Így elmondható: volt precedens arra, hogy cserkészek leventeképzésüket egyik évben cserkészcsapatban, majd a következőben leventegyeseületben végezzék. A cserkész irattár vizsgálata azt

---

¹¹ GVK P1359 15. doboz 24. tétel, 1927.

¹² GVK P1359 15. doboz 24. tétel, 1927.

¹³ GVK P1359 55. doboz 105. tétel, 1934.

¹⁴ GVK P1359 78. doboz 94. tétel, 1938.

mutatja, hogy nem minden évben ellenőrizték az összes leventekerettel rendelkező csapatot. 1937-ben 203 cserkészcsapat rendelkezett leventekerettel¹⁵, melynek 32%-át ellenőrizték, összesen 65 csapatot. Az ellenőrzés során a csapatok 74% tarthatta meg leventekeretét, bár 21%-uk hiányosságok miatt figyelmeztetést kapott. Összesen 17 csapat – az akkori ellenőrzött keret 26%-a – vesztette el leventekeretét, melynek indokai között az önkéntes lemondástól kezdve, az engedélyezett keret fel nem töltésén keresztül a kiképzési hiányosságokig terjedt.¹⁶ 1937-1939 között a leventekerettel rendelkező cserkészcsapatok számán folyamatos csökkenés látható. Ehhez a csökkenő tendenciához bizonyára hozzájárult az, hogy a csapatok közül többen nem feleltek meg az ellenőrzéseken, így elvették tőlük leventekeretüket.

A Nemzetgyűlés az 1939. évi II. törvénycikkkel az 1939/40-es tanév kezdetétől a cserkészcsapatok „*levente keret*” lehetősége megszűnt. Egyes helyi lapok fel is hívták a figyelmet a változásra, például így: „A leventecserkész keretek 1939. szeptember 1-ével megszűnnek. Ezzel kapcsolatban elrendelem, hogy a leventecserkészek a fentiek szerinti foglalkozáson jelenjenek meg.”¹⁷ A lehetőség megszűnésének indokát abban találhatjuk, hogy a kettős tagság kezelése adminisztratív nehézségekkel járt, ill. a leventeintézmény – a külföldi példákat követve – kizárólagos ifjúságnevelési intézménnyé kívánt válni. Összegezve, 1924-es végrehajtási utasítástól 1939/40-es oktatási év kezdetéig léteztek a cserkészcsapatokon belül olyan leventecserkész keretek, ahol a testnevelési kötelezettséget teljesíthették az iskolába már nem járó cserkészek. Ezt követően erre már nem volt lehetőség. Erre a 15 évre vonatkozóan a levéltári források alapján csak az 1937-es, 1938-as és 1939-es évekre vonatkozóan lehet megállapítani,

---

¹⁵ Az egyes cserkészcsapatok számára engedélyezett leventekeret létszáma igen nagy szórást mutat. A két szélső érték a 15 és a 250. GVK P1359 78. doboz 94. tétel, 1938.

¹⁶ GVK P1359 55. doboz 105. tétel, 1934.

¹⁷ *Makói Ujság*, 1939. augusztus 30. 3.

hogy pontosan mennyi cserkészcsapat élt a leventekeret létesítésének lehetőségével. A harmincas évek végére egy-egy évben nagyságrendileg 8500 cserkész teljesítette levente kötelezettséget saját cserkészcsapatában.¹⁸ 1927-ben ez a szám még csak 2000 fő körül mozgott. Ez az akkori 25.000 -es MCSSZ taglétszám 8%-át tette ki.¹⁹ Míg a harmincas évek végén az akkori MCSSZ tagság 14%-százalékát jelentette a 8500 fő, mely a kialakuló és kiterjedt kiscserkész hálózat tagjait és a gyarapodó öregcserkészek létszámát is tartalmazza, bár ők korosztályukból adódóan nem voltak leventekötelesek.²⁰ Ezekből az adatokból arra lehet következtetni, hogy egyre több cserkészcsapat alakított leventekeretet, és egyre több cserkész teljesítette leventeköteleességét cserkészcsapatban, amíg a szabályozás ezt lehetővé tette.

A cserkészmozgalom vezetői jelentős létszámban munkálkodtak a leventeintézmény berkein belül is, melyről az MCSSZ vezetője is írt: „cserkészörsvezetőink ezrei és cserkészisztjeink százai végeznek ma már leventeoktatói, stb. munkát [...]”.²¹ Sajtóforrások megerősítik a személyi átfedések létét.²² Talán az ilyen személyeknek – akik mindkét szervezetben kiképzők és vezetők voltak – köszönhető az, hogy számos közös programja és tábora volt a két szervezetnek.²³

Kettős tagság 1938-ban

A GVK-ban tárolt cserkész irattárban 1938-as évre vonatkozóan található egy kimutatás azokról a cserkészcsapatokról, melyek

¹⁸ GVK P1359 85. doboz 82. tétel, 1939.

¹⁹ ZUBER, *Magyar Sport...*, 248.

²⁰ KISBARNAKI Farkas Ferenc, *A magyar cserkészlet útja 1910–1937, A Magyar Cserkészsövetség huszonöt éve 1912–1937* (Budapest, A Magyar Cserkészsövetség Kiadása, 1937), 52.

²¹ Hadtörténeti Levéltár HM Eln. 1941-5743.cs-19 677 5. számú melléklet 5.

²² *Magyar Cserkész* 1936. december 15., 22.

²³ Például: *Levente*, 1941. szeptember 15.

rendelkeztek leventekerettel. Az iratban az egyes csapatokat hadtestparancsnokságokhoz kapcsolva rendszerezi, mert ilyen lebontásban került ellenőrzésre a cserkészek levente képzése. A kutatás során másik évre vonatkozóan ilyen tárgyú kimutatás nem került felszínre. Ebből az iratból szinte tökéletesen rekonstruálható, hogy az adott évben az ország mely területein volt lehetőség cserkészcsoportokban leventeképzést teljesíteni.²⁴ Járásra lebontva mutatja meg leginkább, hogy hol milyen mértékben éltek a cserkészcsoportok azzal a lehetőséggel, hogy leventekeretet tartsanak fent. Az adatokból generált térképből a következő megállapítások vonhatóak le. Szinte kivétel nélkül a járásközpontokban, vagy annál magasabb közigazgatási egységből kerültek ki a leventekeretes cserkészcsoportok. A kivételek közé tartozik például Siófok, ami 1938-ban az enyingi járásba tartozott. A vármegyeszékhelyek tekintetében igen sok cserkészcsoport élt a leventekeret létesítésének lehetőségével. Majdnem az összes vármegyeszékhelyen volt legalább egy ilyen csapat, a legtöbb – a fővárost leszámítva – Baranya központjában, melyet a somogyi Kaposvár követett. A fővárosban és agglomerációjába tartozó településeken jóval több cserkészcsoport működött leventekerettel, mint az ország többi területén, így Budapest túlsúlya ebből a szempontból is érvényesült. A periférikus területeken élő ifjúság testközelből nem igazán találkozhatott a kettős tagság lehetőségével. Egy-egy ipari központon belül kiemelkedően sok cserkészcsoport működött leventekerettel. Itt a pécsi járás a kiemelkedő, s bár Ózd és térsége határmenti területen

²⁴ Az egyik hadtestparancsnokság adatai azonban hiányosak a tárgyalt évre vonatkozólag, melynek következtében a VIII. cserkészkörület adatai – amely területét elsősorban Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye adta – nem teljesek, csak a főváros vonzáskörzetébe vonatkozólag kerültek feltüntetésre az adatok. Kivételt ez alól a nagykőrösi cserkészcsoport leventekerete képez, mely a vármegye középső részén helyezkedik el. Az adatokból így nem kapunk pontos tájékoztatást arra vonatkozóan, hogy Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéből pontosan hány cserkész-levente csapat működött. A mellékelt térképen ezek a területeket „nincs adat” kategóriába sorolva kerültek feltüntetésre.

feküdt, ipari központja miatt mégis kiemelten sok cserkész-levente csapat kötődött ide.

Az ábrázolt adatok közvetve a két világháború közötti cserkészcsapatok hálózatáról is árulkodnak. Elsősorban városokhoz kötődve működtek ekkor a cserkészcsapatok. Mivel nem áll rendelkezésre olyan adatbázis, kimutatás vagy tanulmány, mely tartalmazná a Horthy-korszakban működő összes cserkészcsapatot (névvel, székhellyel, alapítási és megszűnési dátummal), így pontosan nem lehet megállapítani, hogy melyik régióra, vármegyére és településre mekkora mértékben volt jellemző a cserkészcsapatok léte. Egyelőre az sem ismeretes, hogy összesen hány cserkészcsapat működött az országban. A cserkészcsapatok névsoráról egy 1929-es lista azonban rendelkezésre áll.²⁵ Hasonlóan a cserkészcsapatok listájának hiányához – a leventeegyesületekről sincsen semmilyen adatbázis – nem lehet tudni, hogy pontosan hol létesültek leventeegyesületek a második világháború lezárulásáig. A vizsgált és ábrázolt listán 165 cserkészcsapat szerepel. Az adatok alapján a fővárosban és vonzáskörzetében sokkal gyakoribbak voltak a cserkészcsapatok, mint vidéken. Emellett vármegyeszékhelyekre is koncentráldhattak a csapatok. Járasközpontokban is szép számmal léteztek cserkészcsapatok. A határmenti területeken kevesebb csapat lehetett, mint az ország központibb területein. Ezek az adatok alátámasztják azokat az állításokat, miszerint a cserkészlet a központokban, városokban létezett, és a vidéket nem tudta meghódítani.²⁶ Bár az adatok nem reprezentálják az összes magyarországi cserkészcsapatot, így országos szintre vonatkozatható következtetést nem feltétlenül kell tenni, ugyanakkor a cserkészcsapatok valószínűleg hasonló területi szórást mutattak, mint a leveteképzést folytató cserkészcsapatok.

---

²⁵ A kimutatást lásd: BODNÁR Gábor, *A magyarországi cserkészlet története*, (Cleveland: I. H. Printing Company, 1980), 129–136.

²⁶ GERGELY Ferenc, *A Magyar Cserkészlet Története 1910-1948*, (Budapest: Göncöl Kiadó, 1989), 125.

A cserkész irattár forrásai, a cserkész-levente keret tagjainak társadalmi hovatartozásáról egységes következtetés levonására nem ad lehetőséget. Néhány csapatról elérhető 1-1 évre vonatkozó kimutatás a cserkész-levente tagság foglalkozásának tekintetében.²⁷ Melyekből az látható, hogy igen sokféle munkakör betöltésére készültek az MCSSZ tagságát alkotó fiatalok. Bár ezek a kimutatások nem adnak átfogó képet a cserkész-leventék társadalmi csoportba való tartozásáról, mégis érdekes adalékot nyújtanak. Számos helyi szintű példa láttán – mint például az 554. sz. Gyula cserkészcsapatnál – megkérdőjeleződik az elitcserkészeti képe, amit lényegében Gergely Ferenc és a legtöbb kutató állít az MCSSZ kapcsán.²⁸ Az említett gyulai cserkészcsapat fenntartója egy állami tanonciskola volt, így a városi fiatalságot szólította meg, de nem a társadalmi elitből származtak tagjai. A helyi szintű példák mélyebb vizsgálata felveti az elitcserkészeti kép, átgondolását, de legalábbis árnyalását.

Összegzés

A Magyar Cserkesszövetség és leventeintézmény történetével, intézményi vonatkozásban már foglalkoztak történeti munkák. Azonban a cserkész-levente keret jellemzői mélységében nem voltak megismerhetőek, a rendelkezésre álló szakirodalmon keresztül. Ugyanakkor a kettős tagság működése és szabályozása eddig még nem vizsgált és ki nem értékelt források bevonásával megismerhetővé válik. Ez azért jelentős, mert a két intézmény együttélésének fontos részét képezte a kettős tagság működése.

A gödöllői forrásbázis sporadikussága miatt a cserkészlevente keretek kiterjedése kizárólag az 1938-as évre adható meg pontosan. Ugyanakkor ez a kimutatás nem tökéletes, hiszen Pest-

---

²⁷ Többnyire itt: GVK P1359 26. doboz 54. tétel, 1931., GVK P1359 29. doboz 23. tétel, 1939.

²⁸ GERGELY és KISS, *Horthy leventéi...*, 210–211.

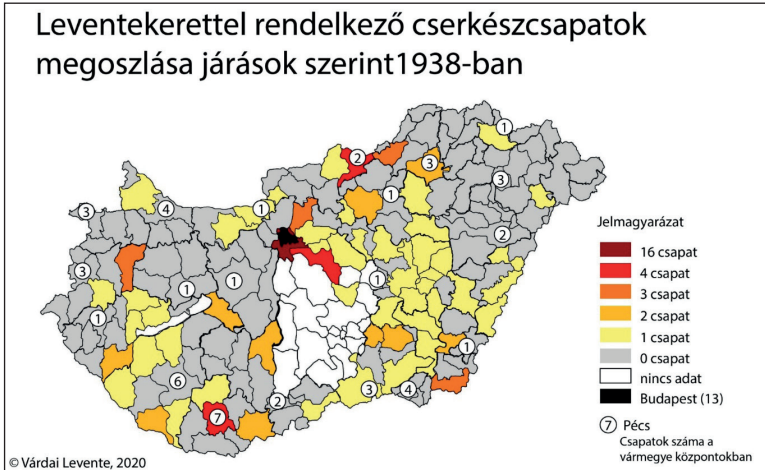
Pilis-Solt-Kiskun vármegyére vonatkozó adatok nem teljesek. További források bevonásával kiderült, hogy 1924-1939 között a cserkészcapatok egyre nagyobb leventekerettel rendelkeztek. 1927-ben a cserkészleventekeret létszámát 10.000 főben maximalták, mely egészen 1939-ig érvényben maradt. A rendelkezésre álló keretet a csapatok igyekeztek kihasználni, 1937-ben az engedélyezett cserkész-levente keret 85%-ának kitöltése valósult meg. A cserkészcapatokban folyó leventeképzést szemléken ellenőrizték, megadott szempontok szerint. Volt arra precedens – a vizsgált iratok alapján nem is egyszer –, hogy egy-egy cserkész-csapatról megvonták a leventekeretét. A cserkészlevente keretek országos eloszlásának térképes megjelenítéséből kiderül, hogy voltak olyan országrészek, ahol összpontosultak azok, akik kettős tagsággal bírtak, illetőleg akadtak olyan járások is, ahol ez az opció nem létezett a helyi fiatalság számára.

A cserkészlevente keretre vonatkozó jogszabályok alapján elmondható, hogy 1924 és 1939 között léteztek olyan cserkész-csapatok, melyek tagjaik számára leventeképzést nyújtottak. A leventeintézmény fennállásának első (1921-1923) ill. utolsó éveiben (1940-45) azonban a jogszabályi keret változásával, a cserkészcapatoknak nem volt lehetőségük leventekeret működtetésére. Így ezekben az időszakokban az MCSSZ azon tagjai, akiket leventeképzésre köteleztek, leventeegyesületekbe is kellett járniuk. A kettős tagság kérdésköre, ezzel a tanulmánnyal bemutatásra került, de a témában további kutatások szükségesek, hogy minél több részlet feltárásra kerüljön.

Függelék

1. ábra: Leventekerettel rendelkező cserkészcsapatok megoszlása járások szerint 1938-ban.

Forrás: GVK P1359 78. doboz 92. tétel, 1938.